

RASA RAČIŪNAITĖ-PAUŽUOLIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

AKADEMINIO JAUNIMO VERTYBĖS COVID-19 PANDEMIJOS IR KARO UKRAINOJE KONTEKSTE

Values of the Academic Youth in the Context
of the Covid-19 Pandemic and War in Ukraine

SUMMARY

The article examines the values of academic youth in the uncertain modern world. The paper shows the consequences of uncertainty for young people in the context of the Covid pandemic and the Russian-inspired war in Ukraine. The pandemic and the war in Ukraine had a serious impact on various aspects of social, economic, cultural and political life. The article presents the results of an ethnographic study on the values of young people in today's world – it was conducted in November-December 2022, based on ethnographic questionnaire, comparative and interpretive methods. Fifty students of humanities at Vytautas Magnus University participated in the study. The respondents were divided by gender as follows: 38 females, 11 males and 1 other gender. The age of the students ranged from 18 to 29 years. Several questions were raised during the research: What challenges and problems did the young academics face during the COVID-19 quarantine and the war in Ukraine? What coping strategies did they discover? What lessons did they learn during this period of instability?

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjamos akademinio jaunimo vertybės neapibrėžtame šiuolaikiniame pasaulyje. Siekiama atskleisti, kokių pasekmių jaunimui turi neapibrėžtumas ir nežinomybė COVID-19 pandemijos ir Rusijos sukkelto karo Ukrainoje kontekste. Straipsnyje pristatomi 2022 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais atlikto etnografinio tyrimo apie jaunimo vertybes šių dienų pasaulyje, rezultatai. Šiame tyrime, paremtame etnografinio tyrimo metodologija, anketavimo, lyginamuoju ir interpretaciniu metodais, dalyvavo 50 Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinių mokslų bakalauro ir magistro studijų studentų (38 moterys, 11 vyrų,

RAKTAŽODŽIAI: akademinis jaunimas, Lietuva, vertybės, COVID-19 pandemija, karas Ukrainoje.

KEY WORDS: Academic youth, Lithuania, values, Covid-19 pandemic, war in Ukraine.

1 kitos lyties atstovas) nuo 18 iki 29 metų. Atliekant šį tyrimą, gvildenta keletas klausimų: su kokiais iššūkiais ir problemomis susidūrė jaunimas karantino laikotarpiu ir prasidėjus karui Ukrainoje? Kokius šių problemų įveikos būdus jie surado? Kokias pamokas išmoko per šį nestabilų laikotarpį?

ĮVADAS

Pastarųjų ketverių metų įvykiai – COVID-19 pandemijos krizė, 2022 m. vasario mėn. 24 d. Rusijos sukeltas karas Ukrainoje – turėjo tam tikrų pasekmių žmonijai, ypač jaunajai kartai. Per pandemiją įvesti suvaržymai atskleidė, kaip gali kisti, nutrūkti ir būti perkeisti „natūralūs“ socialinio laiko modeliai (Erll 2020: 862). Pandemija bei jos sukelti iššūkiai sustabdė laiką ir privertė jaunus žmones gyventi nauju kasdienybės ritmu. Pasikartojančio cikliško laiko modelis, neišvengiamas kolektyvinis laiko lėtėjimas suteikė galimybę jaunimui naujai įvertinti savo artimiausią aplinką. Karantino laikotarpiu neretam teko mokytis, dirbti ir gyventi šioje aplinkoje. Jaunoji karta, susidūrusi su iššūkiais, mokėsi gyventi neapibrėžtame laike, kai negalima planuoti savo ateities ir kontroliuoti to, kas įvyks, nes, neatsižvelgiant į įdėtus pastangas, neįmanoma garantuoti, kad bus pasiekti norimi rezultatai.

Prasidėjus karui Ukrainoje ir pandemijai, ekonominis, politinis gyvenimas, taip pat ir socialiniai santykiai tapo nestabilūs. Tai sukėlė stresą, kuris vėliau peraugo į nerimą, patiriamą skirtingų socialinių sluoksnių žmonių, tarp jų ir jaunimo. Per pandemiją daugeliui teko traumuojančių patirčių dėl įvairių priežasčių: nemažai asmenų susirgo infekcija ir patyrė sveikatos problemų; neteko artimųjų; daugelis žmonių praradusių darbą, susidūrė su finansiniais sunkumais; kamavo nerimas ir nežinomybė dėl ateities (Vai-

čekauskaitė 2022: 97) Be to, pandemijos pasekmės pasireiškė fiziologiniais simptomais bei psichinės sveikatos sutrikimais. Ankstesnių tyrinėtojų atlikta sisteminės literatūros analizė parodė, kad per pandemiją ir karą išaugo stresas bei nerimas tarp studentų. Tam įtakos turėjo tokie veiksniai kaip lytis ir netikrumas (Lomone, Toto, Messina 2022: 1–2). Medikų atlikti tyrimai Centrinėje Europoje atskleidė, jog tokie veiksniai, kaip moterų lytis, dažnesnis naujienų sekimas ir socialinių tinklų naudojimas, skatino didesnius nerimo bei depresijos simptomus – jie gali būti įvardijami kaip psichologinių sutrikimų rizikos veiksniai dėl karo Ukrainoje (Riad et al 2022). Ukrainos mokslininkų atlikto tyrimo rezultatai patvirtino, kad karas neigiamai paveikė tiek Ukrainos studentų, tiek universitetų personalo psichinę sveikatą. Dėl jo pablogėjo psichoemocinė būklė: ėmė kamuoti baimė, stresas, depresija, išsekimas, vienvė, nervingumas ir pyktis, perdegimas, žmonės pradėjo daugiau vartoti psichotropinių medžiagų, tapo mažiau atsparūs ir atsirado kitų su tuo susijusių pasekmių (Kurapov et al. 2023: 167).

Kita vertus, karo Ukrainoje ir pandemijos sukelta krizė privertė žmoniją ieškoti naujų sprendimo būdų, paskatino visuomenę solidarizuotis, ekologiškai mąstyti ir diegti su tuo susijusias naujoves. Šiuo laikotarpiu ypač išsiplėtė medijų kultūra, sukurta įvairių inovacijų skirtingose visuomenės gyvenimo srity-

se, ypač mene ir kultūroje. Per pandemiją atsirado naujų meno bei kultūros formų: išpopuliarėjo nuotoliniai koncertai, skaitmeninis menas, gyvi koncertai miesto gyventojų daugiabučių kiemuose ar koncertai ligoninių kiemuose, skirti atsidėkoti medikams už jų pasiaukojamą darbą siaučiant pandemijai. Kultūra ir menas, galimybė leisti laiką gamtoje tapo priebėga ir apsauga nuo traumuojančios patirties tiek per pandemiją, tiek karo Ukrainoje laikotarpiu.

Lietuvos mokslininkų 2020–2021 m. atliktas Covid-19 pandemijos krizės poveikio Lietuvos viešojo valdymo inovatyvumui tyrimas parodė, kad ši pandemija paskatino kurti ir diegti inovacijas Lietuvos visuomenės sveikatos apsaugos ir ekonominio atsako srityse. Nustatyta, jog daugiausia diegtos tos naujovės, kurios greitai prisitaikė prie staiga besikeičiančios aplinkos. Taikyti šias naujoves, greičiau priimti sprendimus paskatino netikrumas (angl. *uncertainty*), tvyrojęs visuomenėje per pandemiją (Kalkytė, Nakrošis 2021).

Šiame straipsnyje nagrinėjamos akademinio jaunimo vertybės neapibrėžtame šiuolaikiniame pasaulyje. Bandoma atskleisti, kokių pasekmių jaunimui turi

neapibrėžtumas ir nežinomybė COVID-19 pandemijos ir 2022 m. vasario mėn. 24 d. Rusijos Ukrainoje sukkelto karo kontekste. Straipsnyje pristatomi etnografinio tyrimo apie jaunimo vertybes kintančiame pasaulyje rezultatai. Šį tyrimą autorė atliko 2022 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais. Jame dalyvavo 50 lietuvių studentų iš trijų akademinų grupių. Didesnę jų dalį sudarė bakalaurų studijų studentai (38 pateikėjai), mažesnę – magistrantūros studentai (12 pateikėjų), studijuojantys VDU Humanitarinių mokslų fakultete. Pateikėjai pagal lytį pasiskirstė taip: 38 moterys, 11 vyrų ir 1 kitos lyties atstovas. Studentų amžius įvairavo nuo 18 iki 29 metų.

Tiriant studentų vertybes COVID-19 pandemijos ir karo Ukrainoje kontekste, taikyta etnografinio tyrimo metodologija: naudoti anketavimo, lyginamasis ir interpretacinis metodai. Atliekant šį tyrimą, gvildenta keletas klausimų: su kokiais iššūkiais ir problemomis susidūrė jaunimas karantino laikotarpiu ir prasidėjus karui Ukrainoje? Kokių jie surado būdų, padedančių įveikti šias problemas ir jaustis geriau, vykstant karui Ukrainoje? Kokias pamokas išmoko per šį nestabilų laikotarpį?

AKADEMINIO JAUNIMO IŠŠŪKIAI PRASIDĖJUS KARUI

Vertybes galima apibrėžti kaip moralinius principus ar standartus, priimtus žmogaus ar socialinės grupės. Vertybės funkcionuoja kaip socialinės sąmonės produktas, lemiantis asmenybės veiklos vientisumą. Kiekviena asmenybė turi jai būdingą vertybių sistemą, tačiau tos pačios kartos asmenims būdingos bendros vertybės, susijusios su žmogaus raidos

ypatumais, socialine kultūrine, ekonomine ar technologine aplinka (Ruibytė 2015: 202). Grupė žmonių, kuriuos sieja panašus gimimo laikotarpis ir reikšmingi įvykiai, nutikę kritiniu jų vystymosi laikotarpiu bei suformavę panašią vertybių sistemą, požiūrį į pasaulį ir gyvenimo patirtį, gali būti apibrėžiama kaip karta (Ruibytė 2015: 202).

Kiekviena karta yra persmelkta atminties naratyvų, tad kyla klausimas: kokie kolektyvinės atminties naratyvai įsirėš į dabartinės jaunimo kartos atmintį? Kokios asmeninės ir kolektyvinės atsparumo vertybės iškilis šiuo nestabiliu pandemijos ir karo Ukrainoje laikotarpiu? Kokios strategijos padės žmogui išlikti saviimi, išsaugoti savo tapatybę, nesupriešinant savęs su aplinka, prisitaikyti prie aplinkos, išsaugant savo tapatumą?

2022 m. vasario mėn. 24 dieną prasidėjus karui Ukrainoje, Lietuvoje gyvenantys studentai susidūrė su įvairiais iššūkiais. Jie patyrė šoką dėl karo įvykių, išgyveno stresą ir įtampą, baimę ir nerimą dėl ukrainiečių bei Lietuvos ateities, jautė pyktį agresoriams. Vienas tyrime dalyvavęs respondentas teigė: „Prasidėjus karui susidūriau su papildomomis pykčio problemomis, nerimu. Sunkiausia prasidėjus karui buvo būti aplink labai sunerimusius žmones“ (VDU ER F. 1, 2022/2). Kitiems studentams, karui prasidėjus, „sunkiausia buvo suvaldyti nerimą, neperkrauti savęs visomis naujienomis“, filtruoti informaciją (VDU ER F. 1, 2022/3).

Pirmosiomis karo dienomis daugumai tyrime dalyvavusių studentų buvo sunku susitelkti į darbą ir mokslus, atlikti kasdienes darbus, grįžti į kasdienybę ir neužsibūti neigiamų naujienų „burbule“. Jaunimas skundėsi, kad būdavo sunku užmigti, nes apnikdavo mintys, jog karas netrukus prasidės ir Lietuvoje. Viena mergina teigė: „Jaučiau įtampą ir gailėstį ukrainiečiams, baimę, kad karas pasieks mus“ (VDU ER F. 1, 2022/4). Vieni jaudinosi, kad jiems teks patirti tokią pat lemtį, kaip ir Ukrainos gyventojams, kiti jautė baimę mirti bei didžiausią liūdesį. Dar kiti jautė gėdą dėl aplinkinių žmonių, palaikančių agresorius.

Tik prasidėjus karui, jaunimas susidūrė su vienokiais ar kitokiais iššūkiais: jiems sunku buvo nepasiduoti emocijoms, atsirinkti patikimus šaltinius, bendrauti su priešingų pažiūrų žmonėmis. Ypač jautriai karą išgyveno ukrainietišku šaknų turintys studentai, nerimavę dėl Ukrainoje gyvenančių giminaičių, – ši nerimą jiems padėdavo įveikti žinios iš giminaičių Ukrainoje. Kiti baiminosi dėl Ukrainoje gyvenančių draugų saugumo, dėl mobilizuotų draugų iš Rusijos, dėl ateities ir infliacijos. Kai kurie išgyveno nerimą dėl fakto, kad vyksta karas tarp slavų (VDU ER F. 1, 2022/20). Apskritai akademiniam jaunimui buvo sunku susitaikyti su mintimi, jog vyksta karas, jiems buvo nelengva „matyti, kad pasaulis per mažai daro, kad jį sustabdytų“ (VDU ER F. 1, 2022/26). Taigi studentai kėlė egzistencinius klausimus: „Kokia yra karo esmės problema“?, „Kam reikalingas karas, kai nukenčia tiek žmonių?“

Ankstesni tyrinėtojai yra pastebėję, kad jauno žmogaus gebėjimas formuoti prasmingą vidinį pasaulį padeda išsaugoti humanistines vertybes, tačiau prasmės praradimas prilygsta dvasinio pasaulio netekčiai, sukeliančiai patologinį nerimą, gimstantį iš šiam nestabiliam laikotarpiui būdingo beprasmiškumo jausmo (Aramavičiūtė 2005: 18).

Nereikėtų užmiršti, kad ne taip seniai jaunimas dorojosi su COVID-19 pandemijos sukeltais iššūkiais. Tai paliko pasekmių jų psichinei sveikatai. Kaip teigiama Tarptautinės darbo organizacijos (ILO) 2020 m. atlikto tyrimo ataskaitoje apie COVID-19 įtaką pasaulio jaunimui, per pandemijos laikotarpį dėl rimtų mokymosi ir darbo sutrikimų pablogėjo jaunų žmonių psichinė gerovė. Tyrimas, atliktas tarp 112 pasaulio šalių, atskleidė,

kad apie 17 proc. jaunimo per pandemią kentėjo nuo nerimo ir depresijos. Ypač suprastėjo jaunų moterų ir jaunesnio amžiaus asmenų (nuo 18 iki 24 metų) psichinė gerovė. Pastebėta, kad tų jaunuolių grupėje, kurių mokymasis ir darbas buvo sutrikęs ar nutrūkęs, beveik dvigubai didesnis nerimo ir depresijos poveikis nei tų, kurie toliau tęsė pradėtas studijas bei darbą. Tai atskleidžia, kad „psichikos gerovė, mokymosi sėkmė ir integracija į darbo rinką yra susiję tarpusavyje“ (Youth and COVID-19, 2020: 3).

Šio straipsnio autorės atliktas empirinis tyrimas parodė, jog karo pradžioje tirtai akademinio jaunimo grupei sunkiausia buvo, stebint naujienas, mąstyti teigiamai, išlaikyti pozityvų požiūrį, slopinti baimę dėl Rusijos grasinimų, suvaldyti nerimą dėl Lietuvos saugumo, neperkrauti savęs gausiomis iš įvairių šaltinių gaunamomis naujienomis. Jau-

noji karta sunkiai ištvėrė tarp labai sunerimusių vyresniosios kartos žmonių, kurių aplinkoje vyravo dezinformacija. Kaip teigė ne vienas respondentas, svarbiausia buvo nepasiduoti neigiamoms emocijoms, nesivelti į konfliktus su priešingų pažiūrų žmonėmis. Kitiems sunkiausia buvo susidoroti su medijose pateikiama vaizdinės bei verbalinės medžiagos gausa ir joje perduodamais negatyviais vaizdais: „matyti kraupius vaizdus, nuotraukas ir vaizdinę medžiagą internetinėje erdvėje“ (VDU ER F. 1, 2022/6), atlaikyti informacijos gausą ir nekonfliktuoti su priešiška Ukrainos atžvilgiu nusiteikusiais žmonėmis. Anot vienos studentės, „sunkiausia buvo negirdėti nieko kito, apart karo“. Dar kiti studentai susidūrė su ekonominėmis problemomis: nuolatine ekonominės situacijos kaita, darbo praradimu, kainų kilimu, infliacija.

KARO ĮVEIKOS BŪDAI

Empirinis tyrimas atskleidė, kad akademinis jaunimas dorojosi su karu įvairiais būdais. Dažniausiai studentai stengdavosi apriboti informacijos srautą, skaityti mažiau naujienų portalų apie karą, filtruoti informaciją, tinkamai atsirinkti svarbiausius žinių apie padėtį Ukrainoje šaltinius. Taip pat tyrimo dalyviai siekė nukreipti mintis į kitą veiklą, keliančią jiems teigiamas emocijas: sportavo, bėgiojo, praleido daugiau laiko gamtoje, meditavo. Ankstesni tyrinėtojų tyrimo rezultatai atskleidžia, kad fizinis aktyvumas teigiamai veikia jaunimo atsparumą, pasitenkinimą gyvenimu, stiprina pasitikėjimą savimi. Toks aktyvumas siejamas su geresne fizine sveikata

ir psichologine gerove, jis taip pat padeda mažinti nerimą bei depresiją (Viūnienė et al. 2012: 68).

Dalis studentų šiuo laikotarpiu ypač susidomėjo knygų skaitymu, nors iki tol daug neskaitė, arba atrado piešimą, ėmė groti fortepijonu, kiti rinkosi bendrauti socialiniuose tinkluose, žaidė vaizdo žaidimus, dar kiti bandė atitrūkti nuo realybės kurdami muziką. Dauguma stengėsi atsiriboti nuo negatyvios informacijos, tvyrančios tarp atskirų visuomenės grupių, skaityti karo apžvalgas, kuriose pateikiama teigiamos informacijos, galvoti pozityviai apie savo ateitį, sekti informaciją ne tik Lietuvoje – taip pat stebėti ir analizuoti kitas šalis bei žmones.

Studentai skirtingai reagavo į vyresniosios kartos perduodamą karo patirtį. Vieniems norėjosi „užsidaryti duris ir negirdėti vyresniųjų kalbų“, neperimti tėvų panikos, kitiems, priešingai, buvo svarbi vyresniųjų, ypač šeimos narių, nuomonė. Pastariesiems įveikti nerimą padėjo bendravimas šeimoje, domėjimasis karo situacija ir galimybė aptarti su šeimos nariais, kaip reikėtų elgtis, susidarius ekstremaliai situacijai, taigi šiuo atveju pagelbėjo turimas aiškus strateginis planas (VDU ER F. 1, 2022/13). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tik keleto studentų karas visiškai nepaveikė.

Kitiems įveikti nerimą padėjo malda, meditacija, „ryšio su visata užmezgimas“, bendravimas ir išsikalbėjimas su artimaisiais bei draugais, pozityvios mintys, žinios ir karo dalykų išmanymas. Viena mergina teigė: „Kadangi esu karė savanorė, man padėjo mano žinios, nusiteikimas ir išmanymas apie karinius veiksmus“ (VDU ER F. 1, 2022/4).

Dar vienas būdas įveikti su karu susijusius iššūkius – palaikyti Ukrainą remiančius fondus, siekti konkretaus tikslo, pavyzdžiui, padėti nuo karo kenčiantiems Ukrainos žmonėms, savanoriauti. Kaip teigė viena pateikėja, „padedu prašantiems ir tyliai prašantiems / laukiantiems pagalbos“ (VDU ER F. 1, 2022/21). Taigi dalis studentų įgijo naujų vertybių: tapo empatiškesni kenčiantiems, ėmėsi filantropinės veiklos, kurią iki šiol tęsia, kiekvieną mėnesį aukojo pinigų Ukrainai remti.

Vienas iš akademinio jaunimo bendruomenės būdų įveikti karo iššūkius – turėti aiškų strateginį planą, atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Studentai svarstė, kaip „reikėtų elgtis, susidarius ekstremaliai situacijai“ (VDU ER F. 1, 2022/13). Kai

kurie iš jų įvardijo tokius šių problemų įveikos būdus krizinėje karo situacijoje: budriai stebėti žinias iš kelių šaltinių ir jas analizuoti; daugiau laiko praleisti su šeima; susitaikyti su neapibrėžta situacija ir viltis, jog viskas pasibaigs geruoju; teikti paramą (aukoti) Ukrainai (VDU ER F. 1, 2022/15). Taigi išryškėja tokios studentų vertybės: šeimos ir draugų vertinimas; gebėjimas kritiškai mąstyti ir pasirinkti objektyvią informaciją; pasiryžimas atidžiai stebėti bei analizuoti aplink vykstančius įvykius ir reaguoti į juos; filantropinis nusiteikimas, skatinantis teikti paramą kenčiančiai nuo karo Ukrainai.

Reikėtų paminėti ne tik teigiamus karo įveikos būdus, bet ir neigiamą karo poveikį akademiniam jaunimui. Kai kurie studentai šiuo neapibrėžtu laikotarpiu prarado motyvaciją mokytis, nebe norėjo grįžti atgal į auditorijas po nuotolinio mokymo. Prasidėjus karui, jiems buvo emociškai sunku sugrįžti į realybę ir tęsti savo gyvenimą, toliau mokytis. Kai kuriems buvo nelengva atsiplėšti nuo mobiliųjų telefonų, jie nuolat tikrino pranešimus apie karą Ukrainoje, nes, anot respondentų, „viskas labai susiliejė su kasdienybe ir tapo kaip darbas“ (VDU ER F. 1, 2022/15).

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad įveikti iškilusias problemas studentams padėjo tam tikri apsauginiai veiksniai: asmens psichologiniai ypatumai, šeimos palaikymas bei išorinės paramos struktūros. Buvo minimi šie veiksniai, padėję įveikti krizę bei nelaimės ir atsitiesti po jų: artimi žmonės: šeima, draugai; buvimas gamtoje, sportas ir kultūrinė veikla, knygų skaitymas; sugrįžimas į auditorijas po nuotolinių studijų; religinės praktikos (malda ar meditacija) ar filosofinė pasaulėžiūra, psichoterapinės priemonės; nau-

dojimas socialiniais tinklais ir kompiuterinių žaidimų žaidimas; sugrįžimas prie kasdienių darbų: maisto gamyba, augalų auginimas, rankdarbiai, piešimas namuose, grojimas pianinu.

Išgyventa nesaugumo ir neužtikrintumo patirtis padėjo daliai jaunuolių įgyti naujų patirčių, padedančių jiems

tapti psichologiškai atsparesniems, išmokyti pozityviai žiūrėti į gyvenimą, gebėti prisitaikyti prie naujos aplinkos, neprarandant savo tapatumo. Antra vertus, dalis studentų sunkiai prisitaikė prie pandemijos ir karo situacijos, jiems buvo emociškai nelengva sugrįžti į realybę ir toliau gyventi.

IŠMOKTOS PAMOKOS, PADĖJUSIOS GRĮŽTI Į ANKSTESNĮ GYVENIMĄ

Šiandien mokslininkai prognozuoja, kad COVID-19 pandemija tikriausiai išaugins „pandemijos kartą“, kuriai „būdingos visos kartą apibrėžiančios patirties sudedamosios dalys“ (Erll 2020: 868). Ši karta savo „formavimosi periodu“ (vėlyvosios paauglystės ir ankstyvosios jaunystės laikotarpiu) patyrė esminį bei ilgalaikį gyvenimo pokytį – nebelankė mokyimo įstaigų, liko užsidarę namuose ir suvokė gyvenimą per interneto ryšį. Jie dabartį atskyrė nuo praeities, nes pasaulis buvo padalytas į dvi dalis: pasaulį iki COVID-19 pandemijos ir po jos (Erll 2020: 868). Prognozuojama, kad ateityje „pandemijos kartos“ atmintyje liks bendros patirties jausmas ir pandemijos palikimas – skaitmeniniai, švietimo, finansiniai ar ekologinio mąstymo pokyčiai, paskatinti to meto iššūkių. Visi šie pokyčiai gali turėti įtakos ir atminčiai, susijusiai su socialiniais įpročiais: dėl jų formuosis nauji sąveikos būdai (Erll 2020: 869).

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad tirta akademinio jaunimo grupė išgyveno neapibrėžtą COVID-19 pandemijos ir karo Ukrainoje laikotarpį, jaunuoliai dabartį atskyrė nuo praeities. Jie įvaldė naujas gyvenimo strategijas: kritiškai vertinti visuomenėje plintančią

informaciją, atsirinkti patikimus socialinius tinklus, filtruoti informaciją naujiečių portaluose. Viena vertus, studentai išmoko gyventi šia diena, nepuoselėdami didelių iliuzijų, antra vertus, nepamiršo planuoti laiko ir veiklų, taupyti, iš anksto nuspėti problemas ir jų vengti. Nemaža dalis jaunimo pradėjo labiau vertinti laiką, praleistą kartu su savo artimaisiais, ėmė skirti jiems daugiau dėmesio, rodyti daugiau meilės, taigi išsiugdė empatiškų gebėjimų: išmoko išklausti žmones, išgirsti jų problemas. Kitus karantinas paskatino ieškoti naujų iššūkių – laikytis dienotvarkės, atlikti kasdienes įprastus darbus, nuolat siekti tam tikrų tikslų: ugdytis pozityvų požiūrį ir išlaikyti vidinę ramybę. Kiti studentai surado naujų atsipalaidavimo priemonių: pradėjo medituoti, leisti laiką gamtoje, važinėti dviračiais ar paspirtukais.

Daliai studentų rutina padėjo išlaikyti fizinį ir psichinį balansą. Viena mergina teigė: „Turiu susikūrusi rutiną, kuri yra gan griežta. Žinau savo tikslus, todėl jų siekiu, nepaisydama aplinkos sąlygų.“ Išlikti stabiliai padeda „griežta rutina, daug mokausi, stengiuosi palaikyti senus santykius su draugais. Bandau išlikti aktyvi, taip pat daugiau dėmesio pra-

dėjau skirti savo mintims apmąstyti, mėginu geriau save pažinti“ (VDU ER F. 1, 2022/24). Jai antrino kita studentė, kurią karo ir karantino patirtis išmokė susitaikyti su mintimi, jog nuo jos pačios gyvenime labai nedaug kas priklauso: „Aš supratau, kad negaliu sukontroliuoti to, kas man nutinka, bet galiu kartais tam daryti įtaką. Todėl telkiuosi į savęs formavimą, bandau išlavinti savo gebėjimą prisitaikyti“ (VDU ER F. 1, 2022/28).

Išlikti stabiliems greitai besikeičiančiame pasaulyje studentams padėjo artimieji, bendraamžiai ir bendruomenės, kurioms šie jauni žmonės priklauso, tarp jų ir universitetas. Taip pat akademiniam jaunimui tapo labai svarbu puoselėti individualias vertybes: „skirti laiko sau“, užsiimti dalykais, kurie jiems patinka, „pozityviai mąstyti, žiūrėti filmus ir klausytis muzikos“ (VDU ER F. 1, 2022/20), žaisti kompiuterinius ir vaizdo žaidimus, *manga*, *anime* (VDU ER F. 1, 2022/28), skaityti knygas ir komiksus, gaminti maistą, auginti gyvūnus, lankyti kultūros renginius.

Nestabili padėtis karo Ukrainoje kontekste paveikė studentų mąstymą, jų asmenybės vystymąsi ir brandą, suformavo atsparumo vertybes: išmokė napanikuoti, neskubėti apsispręsti, žvelgti į probleminius dalykus bešališkai, lengviau reaguoti į stresines situacijas, „su problemomis susidoroti, kai jos tik išskyla“ (VDU ER

F. 1, 2022/29). Vienas studentas teigė: „Visada galvoju, kad yra, kaip yra, per daug napanikuoju“ (VDU ER F. 1, 2022/25).

Paklausus, kaip studentai gyvena nuolat besikeičiančiame pasaulyje, jų atsakymai išsiskyrė. Vieno vaikinio žodžiais, besikeičiančiame pasaulyje jis gyvena „įprastai su trupučiu nihilizmo ir optimizmo“ (VDU ER F. 1, 2022/28), kitas teigė bandantis „prisitaikyti prie esamos padėties, nesiskelbti viešai ir gyventi sau“ (VDU ER F. 1, 2022/31), trečias buvo linkęs nedramatizuoti esamos padėties: „Aš manau, kad visos problemos laikui bėgant išsprendžia, todėl neverta dėl to jaudintis“ (VDU ER F. 1, 2022/36).

Išmoktos šios pamokos kintančiame pasaulyje: sugebėti planuoti savo laiką – „žiūrėti į darbus kaip į dalis padalytą visumą, o ne kaip į didelį kalną, į kurį sunku įkopti, ir darbuotis po truputį kasdien“ (VDU ER F. 1, 2022/32); išmokti „daugiau laiko skirti sau“ (VDU ER F. 1, 2022/37), gyventi lėtesniu ritmu, labiau rūpintis savo fizine ir psichine sveikata bei individualiomis vertybėmis.

Taigi šiuo nestabiliu laikotarpiu buvo įgytos tam tikros atsparumo vertybės: gebėjimas prisitaikyti ir atsilaikyti ištikus krizei bei užgriuvus nelaimėms, atsitiesti po jų (Viliūnienė et al. 2012) ir sugrįžti į kasdienį gyvenimą, pasinaudoti apsauginiais veiksniais, padedančiais išsaugoti psichinę bei fizinę sveikatą.

IŠVADOS

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad COVID-19 pandemijos ir Ukrainoje vykstančio karo kontekste išryškėjo tokios tirtos akademinio jaunimo grupės vertybės bei gebėjimai: kritiškas mąstymas,

atsakomybė už savo veiksmus, empatija, pasiekimų vertybės, gebėjimas valdyti laiką bei finansus, savanorystė ir filantropinis nusiteikimas, solidarumas, siekiant pagelbėti Ukrainos žmonėms, taip pat

individualistinės vertybės, susijusios su asmenybės tobulinimu bei savirealizacija.

Palyginus su ankstesnių tyrinėtojų (Ruibytė 2015) akademinio jaunimo vertybių tyrimo rezultatais, kur 19–25 metų amžiaus grupių vertybių hierarchijoje vyravo savęs realizacijos ir nepriklausomybės, palankumo, pagalbos ir saugumo, stimuliacijos bei pasiekimų vertybės, matyti, kad dabartinei studentų kartai taip pat būdingos savirealizacijos ir pasiekimų vertybės. Tarp mažiausiai svarbių studentų vertybių ankstesnių tyrinėtojų darbuose buvo minimos ramybės ir atsipalaidavimo, aukštų pajamų, nuosa-

vybės bei valdžios ir įtakos vertybių grupės (Ruibytė 2015: 202).

2022 m. pabaigoje šio straipsnio autorės atliktas empirinis tyrimas atskleidė, kad ramybės ir atsipalaidavimo vertybės buvo ypač svarbios šiuolaikinei studentų kartai, išgyvenusiai traumuojančias patirtis COVID-19 ir Rusijos sukeltos karo Ukrainoje kontekste. Stabilumo, ramybės bei atsipalaidavimo vertybės tapo reikšmingos po traumuojančių patirčių, patyrus potrauminio streso sindromą, kuri dažnai lydi „gretutiniai sutrikimai“ (Vaičekauskaitė 2022: 100) ir papildomos problemos.

Literatūra

- Aramavičiūtė Vanda. 2005. Vertybės kaip gyvenimo prasmės pamatas, *Acta paedagogica Vilnensia* 14: 18–27.
- Erl Astrid. 2020. Afterword: Memory Worlds in Times of Corona, *Memory Studies* 13(5): 861–874. Prieinamas internete: <https://doi.org/10.1177/1750698020943014>.
- Kalkytė Patricija, Nakrošis Vitalis. 2020–2021. COVID-19 Pandemijos krizės poveikis Lietuvos viešojo valdymo inovatyvumui. Projekto rezultatų santrauka. Prieinamas internete: <https://www.tspmi.vu.lt/tyrimas/covid-19-pandemijos-krizes-poveikis-lietuvos-viesojo-valdymo-inovatyvumui/>.
- Kurapov Anton, Pavlenko Valentyna, Drozdov Alexander, Bezliudna Valentyna, Reznik Alexander & Isralowitz Richard. 2023. Toward an Understanding of the Russian–Ukrainian War Impact on University Students and Personnel, *Journal of Loss and Trauma* 28(2): 167–174. Prieinamas internete: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>.
- Limone Pierpaolo, Toto Giusi Antonia, Messina Giovanni. 2022. Impact of the COVID-19 Pandemic and the Russia-Ukraine War on Stress and Anxiety in Students: A systematic Review, *Frontiers in Psychiatry*, 13: 1–13. Prieinamas internete: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.1081013>.
- Riad Abanoub, Drobov Anton, Krobot Martyn, Antalová Natália, Alkasaby Muhammad A., Aleš Peřina, Kořik Michal. 2022. Mental Health Burden of the Russian–Ukrainian War 2022 (RUW-22): Anxiety and Depression Levels among Young Adults in Central Europe, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19(14): 8418. Prieinamas internete: <https://doi.org/10.3390/ijerph19148418>.
- Ruibytė Laima. 2015. Values of Academi Youth in Context of Y Generation, *Public Security and Public Order* 31: 187–202.
- Youth and COVID-19 impacts on jobs, education, rights and mental well-being, *Survey Report* 2020.
- Vaičekauskaitė Rita. 2022. Covid-19 pandemija: Platono olos šešėlyje, *Logos-Vilnius* 113: 95–104.
- Viliūnienė Rima, Hilbig Jan, Žilinskienė Ramunė, Šapurova Viktorija, Gritėnienė Teresė, Danilevičiūtė Vita. 2012. Resilience, mental disorders and physical activities – are they connected? *Sporto mokslas / Sport Science* 68: 63–68.
- Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos katedros rankraštynas (VDU ER). 2022. F 1. 1–50 anketos. Surinko R. Račiūnaitė-Paužuolienė.